

Puhemies Paavo Lipponen

Kansallisarkiston näyttelyn *J. V. Snellman – Valtiomies ja ihminen*
avaussanat 14.2.2006

Julkaisuvapaa
14.2. klo 16.30

Arvoisa Juhlayleisö,

Suurmiehillä on Suomessa perinteisesti ollut näkyvä rooli. Kansakunnan omakuvan kannalta keskeistä kolmikkoa, Elias Lönnrotia, Johan Ludvig Runebergia ja Johan Vilhelm Snellmania, on 1800-luvun lopulta lähtien muistettu hartaan juhlatin menoin ja heidän muistokseen on pystytetty patsaita. Sopivin väliajoin osuvat tasavuodet suurmiesten syntymästä tai kuolemasta ovat tarjonneet tilaisuuden kansallista yhteenkuuluvuutta korostaviin riitteihin joiden kaavat voivat tosin joskus kangistuakin. Alati lisääntyvän sähköisen informaatio- ja viriketulvan keskellä on huomion fokuoiminen kansallisen suurmiehen juhluvuoden viettämiseen entistä vaikeampaa, varsinkin jos hänen toiminnastaan ja sanomastaan ei turtunut nyky maailma tahtoisikaan löytää potkua.

Tämän juhluvuoden keskihahmosta potkua kyllä löytyy. Johan Vilhelm Snellmanin elämäнкаari auktoriteetteja uhmaavasta yliopiston kuraattorista modernin kansalaiskäsitteksen ja siihen liittyvien velvollisuuksien, eli ns. todellisen vapauden puolestapuhujaksi on kiehtova, onhan siinä kaikkea: pään ajamista

seinään, ja vaihtamista Nikolai I:n aikakautena, esivallan toivomaa akateemisen nuorison ja yleisen mielipiteen opastamista vastuuseen Aleksanteri II:n vapaamielisemmän kauden alettua, uudistusten toteuttamista sitä seuranneen vallan ja vastuun vuosina, kriisinhallintaa nälkävuosien pakkoraossa, velkasaneerausta luottolaitoksen johdossa, valtiopäivätoimintaa, kirjallisuuspolitiikkaa ja vanhenevan valtiomiehen fennomaniaa.

Onko elämänsä perusjuonteeltaan poikkeuksellinen on sitten toinen kysymys: eihän Snellman ole ainoa radikaali, josta iän myötä tuli yhteiskunnan tukipilari. On tosin väitetty että vakio olikin Snellman – häntä ympäröivä yhteiskunta vain muuttui.

Huruvida Snellmans levnadslopp sist och slutligen var exceptionellt är sedan en annan fråga: Inte är han den enda radikala personen i vårt lands historia som med tilltagande ålder blivit en stötspelare i samhället. Det har dock hävdats att Snellman ständigt förblev densamme medan samhället omkring honom förändrades.

Suhtautuminen J. V. Snellmanin hahmoon ja aatteelliseen perintöön on myös aikojen kuluessa muuttunut: hänen 100-vuotissyntymäpäiväänsä vietettiin v. 1906 taistelijan ja näkijän hahmoa korostaen, suomenmielisten voiton tunnelmissa ja tuhansien sukunimenmuutosten saattamana. Hänen patsasaukionsa oli ensimmäisen tasavallan tärkeä poliittinen näyttämö jossa ylioppilaat lippulinnat hulmuten esittivät vaatimuksiaan suomalaisia ja heimokansoja koskevissa asioissa. Sotavuosien reaalipolitiikan

oppitunti laimensi huomattavasti tätä intoa mutta eivät ylioppilaat täysin Snellmanin patsaan kukittamista lopettaneet.

Patsaan luo ilmestyi sotien jälkeen uusia tervehtijöitä. Suomen Kansan Demokraattisen Liiton puheenjohtaja Cay Sundström esitti siellä puolueensa tervehdysten Snellmanin päivänä 1945, ja kirjallisuuskriitikko Raoul Palmgren lausui muutama vuosi myöhemmin teoksessaan ”Suuri linja” moton: ”Ei Snellman Marxia vastaan, vaan: Snellman ja Marx”. Palmgren totesi – aivan oikein – että Snellman kohotettiin kuolemansa jälkeen kansallisten suurmiesten pantheoniin ja että hänestä tuli ”puoluepyhimys”. Palmgren vaati kuoliniskua tälle vääryydelle, ja katsoi että oli suuren uudelleenarvioinnin aika. SKDL:n kiinnostus oli ymmärrettävää, myös filosofisesta näkökulmasta tarkastaen, kuuluivathan sekä Marx että Snellman hegeliläiseen koulukuntaan – tämän laajassa merkityksessä.

Snellmanin oppi-isä, Friedrich Hegel, ei tosin maailmansotien jälkeen ollut kaikkialla hyvässä huudossa. Saksalais-englantilainen filosofi Karl Popper luki 1945 ilmestyneessä teoksessaan *The Open Society and its Enemies* Hegelin ns. avoimen yhteiskunnan vihollisiin, Platonin ja Marxin ohella. Hegel oli Popperin silmissä juuri murskatun preussilaisen valtiokeskeisen järjestelmän ideologisen perustan vahvistaja, jonka lausunnot valtiosta jumalaisen aatteen ilmentymänä ja palvonnan kohteena olivat puistattavia. Sekä Hegel että Snellman olivat todenneet valtion todelliseksi – ja siksi välttämättömäksi. Snellmanin valtio-opin luentojen kytkökset valtion, kansakunnan ja

isänmaallisuuden välillä, huomioineen näiden oikeellisuudesta, olisivat tuskin olleet Popperin mieleen.

J. V. Snellmanin mietteet kansakunnasta ja yksilön velvollisuuksista valtiota kohtaan eivät ole juuri alkanen juhluvuoden teemoja.

Teemaksi valittu sivistys on kiistatta hänen elämäntyönsä punaisia lankoja, ajatus sivistyksestä kansakunnan kantavana voimana toistuu eri yhteyksissä, kerta toisensa jälkeen. Se onkin linjassa Suomen nykyisten opetusta ja tutkimusta korostavien poliittisten päämäärien kanssa, kunhan ei koulutuksen ja sivistyksen ero unohdu. Snellman oli mm. sitä mieltä että liikemiestenkin piti olla sivistyneitä, minkä seuraava sitaatti osoittaa:

Slutligen måste man önska, att äfven handlanden må sättas i tillfälle att på ett ädlare sätt söka den njutning av lifvet, till hvilket hans vunna välstånd ger honom medel. Ingen lärer anse för rätt, att han utbreder sin rikedom i ett skrytsamt sällskapslif. Den bildade köpmannen bygger sig ett komfortabelt inredt hus, smyckar väggarna i sina rum med taflor, hör i dem musik, samlar ett bibliotek, till hvilket ofta hörer illustrerade praktverk, som endast bland de bemedlade finna afnämare; han köper ett landtställe, i hvars förskönande och högt drifna kultur han finner sin glädje. Kan uppfostran hos den blifvande köpmannen väcka sinne för ett sådant af litteratur och konst förskönadt husligt lif, så har den icke blott sört för hans lefnadsnjutning, utan äfven säkert i honom bildadt en verksam, den lagliga ordningen tillgifven, praktisk, för alla bildningens intressen deltagande medborgare.

Men en sådan uppfostran bibringas icke genom endast en praktisk affärsbildning, utan dertill hörer den undervisning, som ligger till grund för den allmänna humana bildningen.

Snellman kehotti näin liikemiehiäkin hakemaan elämäänsä korkeampia arvoja kerskailevan kulutuksen sijaan. Kirjallisuuteen ja taiteeseen mieltyneen liikemiehen loi hänen mielestään yleissivistävä koulutus, jonka tärkeyttä Snellman painotti kauppaopin ohella aktiivisen, lakia kunnioittavan, käytännöllisen ja sivistyksen kaikkia intressejä edistävän kansalaisen luojana.

Ei liene sattumaa, että korttelin päässä noin kuukausi sitten avatun J. V. Snellman -näyttelyn alaotsikko on ”eurooppalainen ajattelija”. Naapurimme Suomen Pankin näyttelyssä on Suomen liittäminen länsieurooppalaiseen kulta- ja hopeapohjaiseen rahajärjestelmään eräs tärkeä johtoteema. Kansallisarkiston nyt avattavasta näyttelystä löytyy myös osio joka liittyy Snellmanin toimintaan velkasaneeraajana, laskusuhdannevaiheeseen osuneen vakaan markan synnyn konkurssipesien selvittäjänä ja vakuuksien realisoijana. Vielä ei ole suurelle yleisölle jaettu valistusta hätävuosien Snellmanista, joka vastusti vastikkeetonta avustustoimintaa, kun valtiolla ei siihen ollut varaa, siihenkin on hänessä aineista. Tämän päivän EU-Suomen valuutta, euro, ei ole sidottu kultakantaan. Vakauttaminen on kuitenkin tuttu teema.

Johan Vilhelm Snellmanissa on moneksi, hänen perintönsä rikas niin ihailtavaksi, tutkittavaksi kuin hyödynnettäväksi kansakunnan rakennukseksi.